Harejakt

med drivende hund

Foto : Størdal.

2 Harejakt med drivende hund

Innledning

Harejakt med løs på drevet halsende hund, som det heter i lovsammenheng, er en av de mest tradisjonsrike jaktformene vi har i Norge. Til og med er harejakta med hund tidligere definert som Norges nasjonaljakt. Det skjedde for litt over 100 år siden, da harejakt med harehunder var den dominerende hundejaktformen i landet.

I seinere tid har harejakta gått noe tilbake, og spesielt de siste 15 – 20 årene. Statistikk tyder på at det er færre harejegere nå enn for noen årtier siden. Også registreringstallene for harehundrasene tilsier en viss tilbakegang.

Norsk Kennel Klub (NKK) og Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) har gjennom mange år hatt et samarbeid om felles virksomhet. Vinteren 2010 ble de to organisasjonene enige om å sette i gang et prosjekt med målsetting om å øke interessen for harejakt og for de norske harehundrasene. NKKs intensjon med satsingen er å bidra med tiltak som gjør at de norske harehundrasene dunker, hygen og haldenstøver blir ivaretatt i framtida. Det vil først og fremst si å øke antallet av disse hundene gjennom større jegerinteresse. NJFFs utgangspunkt er å bidra slik at interessen for harejakta kan økes så vi igjen får flere harejegere som kan videreføre disse sterke kulturtradisjonene. NKK og NJFF har også invitert Norske Harehundklubbers Forbund (NHKF) med i prosjektet.

Dette heftet er produsert som et resultat av samarbeidsprosjektet mellom de tre organisasjonene. Det er ment brukt som en introduksjon til harejakta og harehundene overfor personer som kan tenke seg å starte med denne jaktformen og skaffe seg harehund. Det er også ment å brukes som et opplæringshefte for deltakere på harejaktkurs og andre organiserte introduksjonstiltak for denne jaktformen og disse jakthundene.

Til finansieringen av heftet er det benyttet tilskuddsmidler fra Direktoratet for naturforvaltning som er mottatt via Friluftslivets Fellesorganisasjon, samt midler fra NKK og NJFF . Vi retter en stor takk til bidragsyterne som gjør at både dette heftet kunne produseres og prosjektet som helhet lar seg gjennomføre.

Lykke til med harejakt!

Norsk Kennel Klub

Norges Jeger- og Fiskerforbund

Norske Harehundklubbers Forbund

Foto : Thomas Haugersveen.

4 Harejakt med drivende hund

Innhold

Foto : Leif Håkon Berg.

Innledning 3
Harejakt og "litt til" 6
Jaktprøver og utstilling 10
Å komme i gang 12
Jaktopplæring 15
Utstyr for harejakt 16
Etter jakta 18
Haren 20
Harejaktas historie 23
Harejakta i dag 24
Harejakthundrasene 26
Dunker 28
Hygenhund 31
Haldenstøver 32
De øvrige langbeinte rasene 34
De kortbeinte rasene 36
Lover og regler 37
Nyttig å vite 38
Litteratur 39

Harejakt og ”litt til”

Foto : Runa Langås.

Hvordan foregår harejakt?

Veldig kort fortalt foregår harejakt med hund slik: Jegeren oppsøker det området der han eller hun skal jakte og slipper hunden slik at den kan arbeide fritt. Hunden skal så lete i terrenget til den finner spor etter hare fra siste natt. Når hunden har funnet harespor, skal den lukte seg fram til der haren har lagt seg for dagen, for haren beiter om natten og ligger i ro om dagen. Når hunden har kommet så nærme haren at den føler seg truet, vil denne rømme unna hunden i stor fart. Hunden skal da følge sporet etter haren og bjeffe så lenge den klarer å følge sporet. Jegeren vil på den måten høre hvordan haren forflytter seg i terrenget, og kan derfor være forberedt på hvor - og når haren kan komme, slik at han har best mulighet for å kunne skyte den.

Terminologi

Harejakta har sin egen terminologi, det vi si at det er en del spesielle ord og uttrykk som brukes ved harejakt. Nye harejegere bør gjøre seg kjent med de vanligste ordene og uttrykkene i denne terminologien. Deler av harejakt-terminologien skriver seg fra den tiden da harejakt med hund kom til Norge, og enkelte uttrykk er derfor av tysk opprinnelse.

Når hunden er sluppet for å oppsøke nattspor, bør den avsøke terrenget omkring jegeren i passe avstand og oppsøke jegeren med jevne mellomrom, hvis den ikke har funnet nattspor. Det kan være passe at hunden kommer innom jegeren hvert 10. – 20. minutt. Det at hunden drar ut for å lete etter spor kalles ”å slå ut”. Hvis hunden er alt for selvstendig, og ikke oppsøker jegeren, er det en uheldig egenskap. Slike hunder vil ofte kunne begynne å jage langt unna jegeren, kanskje så langt unna at han ikke hører at losen er i gang.

Blir det for ille, heter det at hunden er ”kontaktløs”. Motsatt, en hund som ikke slipper jegeren av syne, og har for små ”utslag”, er en lite effektiv harehund. Slike hunder får ofte merkelappen ”skopussere”.

Når hunden har funnet nattspor og begynner å følge dem, arbeider hunden i ”fot”. Enkelte hunder begynner å bjeffe når de følger sporet før haren har forlatt dagleiet. Dette kaller vi ”å støte i fot”.

Når hunden ser at haren forlater dagleiet, vil mange hunder hyle før det går over i bjeffing når de begynner å forfølge haren. Dette hylet kalles ”beskrik”.

Når haren har stukket av og hunden har begynt å følge sporet mens den bjeffer, har hunden ”tatt ut” og ”losen” (fra det tyske ordet Los = løs) er i gang. Etter kortere eller lengre tid vil haren ofte ha fått såpass forsprang at den kan ha hoppet tilbake i sporene sine et stykke, og eventuelt tatt et langt hopp til den ene siden. Hunden vil da få problemer med å følge sporet, og den vil slutte å bjeffe. Når det skjer, har hunden fått ”tap”.

Når hunden arbeider med å finne ut av hvor sporet etter haren fortsetter, skal den være taus. Hunder som bjeffer mens de leter etter fortsettelsen av sporet ”støter i ”tapet”. Ofte vil hunder som ”støter i fot” også ”støte i tap”. Hunder som støter mye kalles ”løse”.

Når hunden finner igjen sporet etter haren, slik at ”losen” starter opp igjen, har hunden fått ”gjentak”. Hvis hunden ikke klarer å finne noe utspor, eller ikke finner fram til der haren har lagt seg ned, har den fått ”dødtap”.

Foto : Marius Lundby.

Hunder som bruker målet sitt sparsomt, det vil si at de er tause over kortere eller lengre strekninger selv om de følger sporet i bra fart, kalles ”trange”. De fleste hunder vil variere målbruken under losen i forhold til hvilken avstand det er fram til haren. Dette kalles ”nyansering”. Hund med god nyansering er fordelaktig for jegeren, fordi det gjør det lettere å vurdere når haren kan dukke opp enn hvis hunden har samme intensitet i målbruken enten den kommer like bak haren eller ligger flere minutter etter.

Selv om haren blir forfulgt av en hund i los, vil den ofte holde seg innen et begrenset område, slik at den før eller siden viser seg for jegeren slik at han kan skyte haren. Når flere jegere jakter sammen og haren er skutt, har det vært tradisjon at jegeren som har skutt haren roper ”Dot” (fra tysk Tod, altså en beskjed om at haren er død). Straks haren er skutt og hunden har kommet fram, skal buken på haren sprettes opp og innvoller tas ut. Dette kalles å ”veide” haren. Igjen et tysk ord. Som belønning får hunden ”veidet”, det vil si hjerte, lunger, nyrer og lever, samt blod som tømmes ut av haren.

I NKKs regelverk for harehundprøver er det tatt med mange flere slike spesielle uttrykk.

Utfordringer for harehunden

Harehunden har en utfordrende oppgave. Ved hjelp av luktesansen skal den klare å nøste opp et ofte flere timer gammelt spor. Haren kan gjennom natta ha beitet over store områder før den har lagt seg inn i dagleiet. Videre vil temperatur, vind og eventuell nedbør ha stor innvirkning på hvor godt eller dårlig det lukter av sporene. Hvis det i tillegg har tatt lang tid før hunden har funnet nattsporene, slik at lukten av sporene også av den grunnen har blitt betydelig svakere, er det forståelig at hunden ikke klarer å ta ut.

Under los vil ofte haren få god tid til å skape vanskeligheter for hunden. På sporsnø kan en se hvor mange ”krumspring” haren kan finne på, og det er ofte nesten utrolig at en hund klarer å løse slike utfordringer. Vitringsforholdene spiller også stor rolle under selve losen.

Under spesielle forhold kan det lukte så svakt at hunden ikke klarer å holde losen i gang, selv om haren ikke har særlig forsprang. Hva som gir gode og vanskelige vitringsforhold er det ikke alltid lett å forstå, men generelt vil det være god vitring når bakken er varmere enn luftlaget like over, og motsatt, dårlig vitring er det som regel hvis bakken er kaldere enn luftlaget over. Fuktig luft som siger inn over frossen mark og legger seg som rim eller is på vegetasjonen gir nærmest håpløse forhold. Fønvind som gir rask temperaturstiging gir dårlige odds. Men kommer det inn en kaldfront, kald luft over varm bakke, kan en oppleve at losen raskt går mye bedre. Likeledes er det ofte lettere for hunden å holde en god los i gang på ettermiddagen og kvelden enn midt på dagen. Dette fordi lufttemperaturen som regel synker mot kvelden og natta. Ofte opplever en likevel nærmest uforklarlige endringer i vitringsforholdene, og at de varierer mye innen ulike deler av terrenget.

En jeger som jakter med egen erfaren hund vil raskt skjønne om vitringen er god eller dårlig når losen først er i gang. Dårlig vitring gjør at hunden raskt vil komme på etterskudd i losen og at målbruken blir mindre intens enn når det er god vitring. I det hele tatt viser atferden at hunden får større problemer med å følge sporene.

At hunden sliter med å ta ut kan altså skyldes

dårlig vitring. Men det kan like gjerne skyldes at hunden har startet på den eldste delen av nattråkket, eller at det er en hare som har beveget seg svært mye i løpet av natta.

Jegeren har små muligheter for å lære en hund til å bli en god harehund. Det må den lære seg selv ved hjelp av nedarvede egenskaper og erfaringer. Det jegeren kan gjøre er i hovedsak å sørge for at hunden får muligheter til å utvikle seg selv, kort sagt mye trening og jakterfaring under ulike vær- og føreforhold.

Krav til jegeren

Selv om de største kravene stilles til hunden for å få noe utbytte av harejakta, kreves det også en del av jegeren hvis han skal kunne skyte haren. Det er ikke helt tilfeldig hvor haren hopper under los. Jegeren må ha litt kunnskap og erfaring for å finne steder der det er mest sannsynlig at haren vil komme. Stier, vegkryss og myrkanter kan ofte være gode poster. Jakter en flere ganger i samme område, blir en kjent med hvor det lønner seg å postere.

Haren later til å ha dårlig hukommelse, så selv om den har blitt utsatt for bomskudd, kan den komme igjen på samme sted kort tid etterpå. Det synes ikke å bety noe om værdraget fra jegeren kan gå fra jegeren mot haren. Derimot oppfatter den raskt bevegelser, så når haren er innen synsvidde er det om å gjøre å stå rolig til den er på skuddhold. Ellers vil den bli oppmerksom på jegeren og bråkaste seg vekk. Da går det svært fort for seg og sjansen for bomskudd er stor. Hare som kommer rett mot jegeren utgjør et svært lite mål, og det er lett å bomme eller å skadeskyte. En må passe på å slippe haren nærme nok og å holde foran (sikte på et punkt noe foran ønsket treffpunkt). Hvor langt foran en må sikte vil avhenge svært av hvor fort, og i hvilken vinkel i forhold til jegeren haren beveger seg.

Generelt må en ikke skyte på for langt hold. Vanligvis er 20 – 25 meter passe haglehold under harejakt. Ca 30 meter er det maksimale skuddholdet når det skytes mot hare. På lengre hold vil haglskura ha spredt seg for mye til at haren får nok hagl i seg til å falle i skuddet. Sett fra siden utgjør haren et betydelig større mål, særlig hvis den stopper opp. Kommer den derimot i stor fart, må en holde godt foran eller avstå fra skudd. Skudd på for nært hold på hare i stor fart gir ofte reale bomskudd fordi haglskura ikke har fått spredd seg. Hvis en likevel treffer, blir det så stor skade på haren at den blir uegnet som mat. Lærdommen er: skyt ikke på for langt hold og skyt ikke på for kort hold.

Dyrevelferd tas på alvor

Av og til ser en at noen mener det er dyreplageri når haren blir jaget av en harehund, fordi det hevdes at haren blir stresset og lider av dette. Nå vet alle som har noe erfaring at haren i all hovedsak har et godt forsprang på hunden under en harelos. Haren har som regel god tid, og den kommer oftest flere minutter foran hunden. Mange ganger kan en se at haren sitter og venter på hunden, og at den så hopper videre først når hunden kommer betydelig nærmere. Bare helt unntaksvis klarer hunden å ta haren.

Foto : Morten Stensaker.

En hare tåler også å bli jaget en god del før kaloriforbruket blir så stort at den ikke klarer å kompensere med næringsinntak. Ved Grimsö Forskningsstation i Sverige ble det for en del år siden utført undersøkelser som konkluderte med at hareloser opp til to timers varighet ikke har negativ betydning for haren. Dette er det tatt hensyn til i jaktprøvereglene, da prøven skal avbrytes når losen har vart i to timer. Ved et eventuelt nytt slipp samme dag, skal en unngå å få los på den samme haren. Også ved jakt og ved trening bør en unngå loser som varer ut over et par timer. En bør også unngå å jakte på eller trene på samme hare gjentatte ganger.

Jaktprøver og utstillinger

Hensikten både med jaktprøver og utstillinger er at de skal være hjelpemidler i avlsarbeidet for å få bedre jakthunder og samtidig beholde de ulike rasenes særpreg. En forenklet måte å si det på er at det er de hundene som har gode jaktegenskaper og som samtidig ser rasetypiske ut (tilsvarer rasens standard) som brukes i avlen.

Dersom eieren er interessert i at hans harehund skal brukes i avl, må den i realiteten ha vist at den selv holder mål ved å ha oppnådd premiering på minst en jaktprøve. Videre er det slik at for å kunne delta på en jaktprøve, må hunden ha oppnådd premiering på utstilling.

Utstillinger

Utstillinger som er åpne for harehunder, arrangeres av harehundklubber, jeger- og fiskerforeninger og av Norsk Kennel Klub. På utstilling blir hundene bedømt av en kvalifisert dommer som skal vurdere hunden opp mot en såkalt rasestandard. En rasestandard er en beskrivelse av hvordan et tenkt ideelt eksemplar av den aktuelle rasen skal se ut.

Dommeren skal bedømme hunden stående og i bevegelse, samt se på tenner, testikler (hannhunder) og måle hundens høyde (høyde fra bakken til overkant av ryggen ved forbena = mankehøyden). Hvis hunden ikke lar dommeren gjøre dette, kan ikke hunden premieres.

Før hunden skal stilles ut bør den ha blitt trent noe på forhånd, slik at den er forberedt på disse undersøkelsene. Uerfarne eiere bør søke hjelp hos mer erfarne hundefolk om hvordan en bør forberede seg til utstillinger. Mye kan en lese seg til på egenhånd og det fins kurstilbud som en kan benytte.

På utstillinger plasseres hundene i klasser ut fra hundenes alder og det gis premiegraden 3. premie, 2. premie eller 1. premie (hunder med 1. premie kan i tillegg oppnå enda flere kvalitetsbetegnelser. Se regelverket for mer informasjon. Hunder som viser tegn til agressivitet skal bortvises fra ringen og får 0. premie. Oppnådd 3. premie er tilstrekkelig for at hunden kan delta på jaktprøve. Nedre aldersgrense for å delta i juniorklasse på utstilling er 9 mndr. Utstillingreglene kan lastes ned fra NKKs hjemmeside www.nkk.no.

Jaktprøver

For å kunne delta på jaktprøver må hunden være premiert på utstilling, den må være minst 15 måneder gammel og den må være registrert i NKK og ID-merket. Jaktprøver for harehunder arrangeres av harehundklubbene og av enkelte jeger- og fiskerforeninger. Prøvene foregår ved at en autorisert prøvedommer følger med hunden og eieren en hel dag i skogen. Hunden slippes og skal jobbe slik som den gjør under vanlig harejakt, bortsett fra at haren ikke skal skytes.

Foto : Sigmund Johansen.

For å oppnå premiering kreves det at hunden må ha hatt såkalte lospoeng (antall minutter det er los) over en minste grense (40 for beagle/drever og 60 for de langbeinte rasene) og at summen av lospoeng og "egenskapspoeng" er over minste grenseverdier. Egenskapspoeng gis av dommeren, som vurderer en rekke egenskaper og setter karakterer etter en skala fra 1 til 5. Dette går på egenskaper som jaktlyst, effektivitet i fotarbeid, los og tapsarbeid, hørbarheten på målet, om den støter i fot og tap, for å nevne de viktigste momentene. Jaktprøveregler kan lastes ned fra NKKs hjemmeside.

Minste tid som hunden må arbeide under jaktprøve for å oppnå premiering er 5 timer. Lengste tid som hunden kan bruke er 8 timer.

Som nevnt er formålet med jaktprøver at de er hjelpemidler i avlen. Men det er ikke til å komme utenom at det følger mye prestisje for mange hundeeiere å oppnå gode premieringer. Dessuten arrangeres mange jaktprøver som konkurranser, med kåring av beste hund. Den viktigste konkurransen er norgesmesterskapet (NM), hvor støvere må ha kvalifisert seg gjennom distriktsvise mesterskap (DM). For noen blir jaktprøvedeltakelse en viktigere side ved det å ha en harehund, enn selve harejakta. Det behøver ikke å være noe galt i det, men det kan ha uheldig virkning på lengre sikt hvis dette kommer så sterkt i fokus at det fortrenger jaktfokuset. En risikerer at treningen mot best mulig jakthund blir så overordnet i forhold til det å få utbytte fra jakta i form av felte harer at det "skremmer vekk" nye jegere.

Foto : Leif Håkon Berg.

Foto : Leif Håkon Berg.

Å komme i gang

Valg av valp

Når en skal skaffe seg en harehund, bør en ta kontakt med rasens avlsråd. Hvilken rase en bør velge avhenger av hvilke personlige preferanser en har. Det er ikke grunnlag for å si at hunder av den ene rasen er klart bedre enn hunder av andre raser.

Når en har valgt hvilken rase en vil ha valp fra og har fått vite hvilke oppdrettere som skal ha valper, bør en være tidlig ute. Det kan nemlig være stor etterspørsel etter valper fra de beste avlstispene.

Valg av oppdretter og oppdretterens rolle

En viktig sak utenom foreldrenes egenskaper, er oppdretterens rolle. En oppdretter bør være noen en trives med, et godt forhold til oppdretteren kan være meget verdifullt etter hvert som det dukker opp spørsmål og en trenger støtte. Oppdrettere som ikke stiller spørsmål til valpekjøpere, som ikke stiller krav eller som ikke kan gi råd bør en unngå.

Det er meget viktig at sosialiseringen av valpene har kommet godt i gang så snart de har begynt å bli oppmerksomme på omgivelsene, det vil si ved et par ukers alder. Mye kontakt med mennesker, voksne og barn, og at valpene gjøres kjent med ulike miljøer utenom hundegården fram til de leveres, er meget viktig. Som valpekjøper bør en sikre seg at dette blir fulgt opp hos oppdretteren når en bestiller en valp.

Hvordan skal en så velge ut valp?

Når en skal velge hvilket kull en vil ha valp fra, bør en legge størst vekt på hvordan far og mor har nedarvet i tidligere kull. Det er resultater fra jaktprøvene som viser hvordan hunder har nedarvet. Jaktprøveresultater offentliggjøres i tidsskriftet til Norske Harehundklubbers Forbund og er også tilgjengelige elektronisk via NKKs hjemmeside på Dogweb. Avlsrådene vil ha god oversikt over disse opplysningene, og vil kunne gi gode råd. Det er gjennom jaktprøveresultater en har det eneste objektive målet på nedarving av bruksegenskaper.

Har ikke foreldrene avkom tidligere, må en forsøke å få vite mest mulig om kullsøsken og halvsøsken til foreldrene. Erfaring og arvelæren viser at kvalitet på avlshundenes søsken og halvsøsken sier mye mer om avlsverdi når det gjelder bruksegenskaper, enn avlsdyrenes egen kvalitet. ”Fine titler” nedarves ikke! Selvfølgelig bør også avlsdyrene selv og deres foreldre igjen være av god kvalitet. Betydningen av fine aner lenger bak i ”stamtavla” har mindre betydning.

Når man kjøper valp bør det opprettes en skriftlig avtale mellom selger og kjøper. En mal for avtalen finnes på NKKs hjemmeside.

NKK har laget en brosjyre til alle som står foran det viktige valget det er å bli hundeeier. Brosjyren kan lastes ned gratis på www.nkk.no.

Når valpen er kommet

Med valpen i hus er det en del ting som må forberedes på forhånd. På NKK sin hjemmeside finnes det mye nyttig informasjon om det meste som en trenger å vite før valpen kommer i huset. Her finnes også informasjon om vaksinering, om fôring og masse annet.

Det er klart at det er en krevende oppgave en står foran og som krever både tid og tålmodighet. Hunden skal det meste av året være et familiemedlem og oppholde seg sammen med mennesker. Selv om det ikke stilles så store krav til lydighetsdressur hos en harehund som til for eksempel en stående fuglehund, må en lære den elementære ting, slik som å gå pent i band og særlig å komme på innkalling.

Foto : Sigmund Johansen.

Foto : Sigmund Johansen.

Foto : Leif Håkon Berg.

Å kunne kalle inn en harehund når eieren ønsker det er en stor praktisk fordel og det vektlegges også på jaktprøvene. Hvordan en skal gå fram med elementær dressur kan man lese i bøker, man det beste er å gå på kurs for å lære det i praksis. Mange klubber og hundeskoler har et kurs for "hverdagsdressur" som er nyttig for alle uansett rase.

Valg av fôr

Når det gjelder fôring finnes det i dag mange ferdigfôr av god kvalitet som kan anbefales som enkelt alternativ hvor en kan være sikker på at alle viktige komponenter er inkludert fra produsent. Her er det en rekke alternativer å velge mellom. Mange harehundklubber kan ha oppnådd avtaler som sikrer medlemmene gunstige priser for hundefôr, også via NKK får alle valpene tilbud om kvalitetsfôr. Medlemmer av en jeger- og fiskerforening tilsluttet NJFF har slikt medlemstilbud med et kvalitetsfôr.

Start fôringen av valpen med det fôret den har vært vant med hos oppdretter. Ikke la valpen ha uspist mat stående tilgjengelig, fjern rester straks den gir seg. Fôring tre ganger daglig kan være passe de første par månedene. Følg ellers anvisninger fra fôrprodusentene.

Vaksiner og ID-merking

De fleste valper leveres med veterinærattest og vaksinasjoner (inntegnet i vaksinasjonskortet eller i pass). Dersom valpen ikke har fått ormekur og de vanligste vaksinene hos oppdretter, bør en sørge for at dette blir gjort. Snakk med veterinær om hvilke vaksiner/kurer det gjelder.

Når hunden blir så gammel at den kan vises på utstilling eller når den skal delta på jaktprøve, er det et krav at en kan vise fram gyldig vaksinasjonsattest. Videre er det et krav for å kunne delta på utstillinger og prøver at hunden er ID-merket. ID-merking utføres hos veterinær, enten ved øremerking eller ved at en chip med elektronisk informasjon legges inn under huden. ID-merking kan gjøres når hunden vaksineres første gang.

Skal en reise med hunden til utlandet, vil en også trenge rabbiesvaksine. For fullstendig regelverk omkring reise med hund ut og inn av Norge, se www.mattilsynet.no.

Alle nye hundeeiere som ikke er medlemmer av NKK vil få brosjyren "Velkommen valp" tilsendt i posten som hjelp med det nye familiemedlemmet den første tiden. Brosjyren kan også lastes ned på NKKs nettsider.

Jaktopplæring

Start med å gjøre valpen skogsvant med det samme. Små turer i starten. Hensikten er at den skal bli kjent med de omgivelsene som den møter under jakt. Etter hvert må en forsøke å få den til å bli interessert i harespor. Med lokalkjennskap om hvor en lettest vil finne harebeiting eller ved at en mer tilfeldig har oppdaget mye ferske hareperler et sted, oppsøker en slike steder og lar valpen få arbeide fritt. Viser den interesse for å følge sporene, bør en rose hunden slik at den skjønner at dette er noe som er positivt. Viser den ingen interesse, bør en vente noen dager før en prøver på nytt.

Ellers er det bare å ta tiden til hjelp. Før eller siden vil de aller fleste valpene "våkne". Det vil si at valpen blir interessert i å følge sporene og holde på til den klarer å støkke ut haren. Forhåpentligvis vil valpen da følge etter på sporet og losen kan komme i gang. De første gangene vil trolig valpen ikke bruke losmålet i det hele tatt, og komme tilbake ganske raskt. Viser den da ikke mer interesse, bør en koble valpen og avslutte. Her er det om å gjøre å være tålmodig og prøve på nytt noen dager senere. Før eller senere vil losen komme skikkelig i gang, hunden vil bruke losmålet sitt og følge haren lenger avsted fra eieren. Tap vil likevel raskt kunne skje, ofte etter bare noen få minutters los. Hvis hunden da straks oppsøker eieren, kan det bety at den er usikker på seg selv. Eieren bør da oppsøke området der det ble tap, og se om hunden begynner å lete opp igjen sporene for å få los igjen. Hvis dette ikke lykkes innen en times tid, bør en avslutte og koble.

Hvor tidlig en skal starte med selve jaktopplæringen er det ulike meninger om. Men med forsiktighet i starten, det vil si ikke å overbelaste valpen, ser vi ikke noen grunn til å sette noen minste alder. Erfaringsvis vil 6 – 8 måneder gamle harehunder kunne ha kommet i gang med litt jaging. Hvor tidlig en kan starte, vil avhenge av når på året valpen er født, sett i forhold til båndtvangstidas utløp (20. august).

Den framgangsmåten som er beskrevet foran, kan varieres og kombineres med andre metoder på flere måter. Enkelte hundeiere benytter erfarne eldre hunder. Kjernen i dette er at hunder erfaringsvis lett lærer ved å herme etter andre hunder. Det kan for eksempel gjøres på den måten at en går med den erfarne hunden i en line. Når denne kommer på harefot og begynner å markere foten med stor iver, vil gjerne valpen også undersøke hva som er så interessant. Med en erfaren hund som tydelig viser hva som er harefot, vil en da være tryggere på at valpen kommer i gang med fotarbeid på hare og at det ikke for eksempel er rådyr som valpen starter med.

Enkelte slipper også en uerfaren unghund sammen med en erfaren hund for at unghunden skal komme tidlig i gang. Dette kan gi bra resultat, men her må en være meget forsiktig. Særlig viktig er det å unngå at unghunden overanstrenger seg ved å henge på en godt trent eldre hund i lengre tid. Dessuten bør dette ikke gjentas mange ganger. Unghunden vil da ikke lære at den selv må løse problemer med å få haren på bena og ordne opp i tap. Dette tar jo den erfarne hunden seg av. Ikke minst viktig er det å være sikker på at den erfarne hunden ikke jager annet vilt enn hare.

Aversjonsdressur

Dette bringer oss over på et problemområde, nemlig risiko for rådyrlos og i verste fall jaging av beitedyr. All erfaring viser at hunder som har jaget rådyr noen ganger, eller har jaget sau, er svært vanskelige å få til å slutte helt med dette. De aller fleste hunder over en viss alder vil følge etter andre dyr som løper unna. Instruktører som har erfaring med aversjonsdressur vet at de aller fleste hunderaser vil jage sau i en gitt situasjon. Harehunder er intet unntak, de er ikke fra fødselen av spesialisert på hare. De fleste harehunder vil i starten kunne jage rev, rådyr, elg og andre dyr, selvfølgelig med noe varierende grad av interesse. Det er derfor

Foto : Sigmund Johansen.

viktig å få preget harehunden på "lovlig vilt" før den har fått jage andre viltarter, og samtidig lære den hva som er "ulovlig vilt".

Når en harehund skal lære hva som er "ulovlig vilt", vil det etter den vanlige oppfatningen ikke være tilstrekkelig med opplæring basert på ros alene. Her brukes det mer håndfaste metoder. Mange varianter har nok vært praktisert gjennom årene, men erfarne jegere har mest tro på aversjonsdressur med bruk av el-halsbånd, utført av autoriserte instruktører. Kjernen i slik dressur er at hunden får et kraftig men ufarlig elektrisk støt straks den starter å jage sau eller rådyr, eller på annen måte viser stor interesse for dette. Å tolke hundens kroppsspråk slik at støt gis på riktig tidspunkt krever opplæring og lang erfaring. Feil bruk av metoden kan gi uønskede resultater. Utført på riktig måte og før hunden har fått jaget forbudte dyr, gir metoden svært gode resultater. Spesielt gjelder dette for de aller fleste av harehundrasene, i motsetning til for eksempel polare spisshunder. Det bør også nevnes at dette er en lovlig dressurmetode etter gjeldende lover og forskrifter, men kun dersom den er utført av en autorisert person, ikke av eieren eller andre privatpersoner.

Utstyr for harejakt

Våpen

Ved harejakt med hund er det eneste praktiske våpen et haglegevær. Det vil ofte være snakk om å skyte på et byttedyr som er i noe bevegelse, og da er kulevåpen uegnet. Tradisjonelt brukes oftest et dobbeltløpet haglgevær, noe som er nyttig fordi det kan være nødvendig med et kjapt ekstra skudd. Om en benytter sideligger eller over- og underligger, spiller liten rolle. Haglstørrelsen må være noe større enn hva som brukes på mindre vilt som rype, og bør være noe større for hare med vinterpels enn med sommerpels. Haglstørrelse i intervallet 3 – 5 (US nr) kan være passe, det vil si at haglenes diameter er 3.0 – 3.5 millimeter.

Klær og fottøy

Utstyr ellers går i hovedsak på klær og fottøy, samt ryggsekk med nødvendig innhold. Harejakt kan kreve svært varierende aktivitetsnivå av jegeren. Han må ofte være i ro i lengre tid ved postering. Han kan være nødt til å gå langt i tungt terreng, og ofte også på tungt snøføre eller når det striregner. Ikke noen spesiell form for bekledning vil være ideelt under alle varierende vær- og føreforhold. Kompromisset blir for de fleste at de har på seg klær og støvler som gjør at de kan tåle å være lenge i ro. Så får en sørge for å få gjennomlufting eller kle av seg det som trengs hvis en må gå langt for å komme inn i losområdet eller for å få koblet hunden.

Under harejakt kan ”pus” ofte dra på ”langtur” og begynne å ”gå turer” der. Skal jegeren ha mulighet for å få skutt haren, kan han bli nødt til å gå etter. Jaktsugne, godt trente hunder gir seg dessuten ikke så fort. Derfor hender det også ofte at jegeren må gå langt for å komme seg så nærme hunden at den kan kalles inn før nattemørket setter inn.

Om en vil bruke gummistøvler eller lærstøvler er dels et spørsmål om komfort og dels et kostnadsspørsmål. Begge typer har sine fordeler og ulemper bruksmessig. En ryggsekk for niste og termos (eller for en ”hardbarka harajeger”: kaffekjel og øks m.m) og for bæring av felt hare, er en selvfølgelig del av utstyret. Det samme gjelder en slirekniv som trengs når haren skal veides. Noe førstehjelpsutstyr kan også være greit å ha med, også for hundens del. Det samme gjelder kart over området, særlig hvis en ikke er lokalkjent.

Hundepeilere - GPS

Det kan ikke unngås å nevne hundepeilere. Hundepeiler er selvfølgelig ikke noe en harejeger må ha, men er likevel noe de aller fleste benytter. Det fins grovt sett to ulike typer. Den eldste typen er basert på radiobølger alene. I de siste par årene har såkalte GPS-peilere kommet på markedet, og disse er i ferd med å bli helt dominerende (GPS: Global Positioning System).

Med radioebølgepeilere bærer hunden en senderenhet. Signaler fra denne enheten må hundeføreren forsøke å fange opp med en antenne montert på en motakerenhet. Styrken på det signalet som mottas skal vise i hvilken retning hunden er, og omtrent hvilken avstand det er til hunden. Enkelte peilere har losindikator som forteller om hunden er i los, og de viser også om hunden er i ro. Ulempen med slike peilere er usikker retningsbestemmelse i kupert terreng.

GPS-peilerne bestemmer hundens posisjon ved bruk av satellitter, den samme teknologien som brukes ved landmåling, i bilmonterte – og håndholdte GPS mottakere, med mer.

Kort fortalt bærer hunden en hundeenhet med innebygd GPS. Hundeenheten ”sender hundens posisjon” til hundeføreren. Enkelte typer sender posisjon ved bruk av tekstmelding, mens andre sender posisjonen ved bruk av radiobølger. For praktisk bruk vil systemet med tekstmelding kreve at det er mobildekning i området der en skal jakte, men har fordelen ved at avstand eller terreng ikke betyr noe der det er mobildekning. Ved bruk av sendere som bruker radiobølger vil en være avhengig av radiokommunikasjon, slik at forbindelsen kan bli brutt på grunn av terrenget. Dette kan motvirkes noe med bruk av bedre antenner enn de som leveres som standard. Den store fordelen med GPS er at hundeføreren ser hvor hunden er på et kart som vises på mottakeren eller på mobiltelefonen. Det gir en mye sikrere posisjonsbestemmelse enn de gamle radiopeilerne. Dessuten gir kartvisningen veldig mye informasjon om hvordan hunden arbeider. Ikke minst viktig er det at GPS-peilere gir større mulighet for å få koblet hunden hvis den nærmer seg farlige områder, slik som jernbane og sterkt trafikkerte veger.

Foto : Sigmund Johansen.

Foto : Runa Langås.

Foto : Runa Langås.

Etter jakta

Etter at haren er skutt, skal den tas godt vare på. Hareslaktet er et glimrende utgangspunkt for herlige måltider. Derfor må haren håndteres riktig etter at den er skutt, så ikke kjøttkvaliteten forringes.

Pass på når hunden kommer jagende fram til haren på fallet, så ikke byttet blir unødvendig maltraktert i hundekjeften. Noen hunder rører ikke den døde haren, mens andre nærmest forsøker å spise den opp. Det er ingen grunn til at hunden skal få bite i og ødelegge haren.

Mange har tidligere trodd at unghundene bør få gjøre hva de vil med felte harer for å oppildne jaktlysta. Dette er bare gammel overtro! Harehundene blir ikke bedre jakthunder ved at de får lov til å herje med byttet. Lær heller unghunden til å være forsiktig med felte harer. Da kan vi i framtida unngå at påskutt hare som hunden finner før jegeren, blir ødelagt eller spist før vi får tak i den.

Det første vi gjør etter at haren er skutt, er å veide den ut, det vil si å ta ut innvollene. Haren legges på ryggen og så snitter vi hull på skinnet fra litt foran endetarmsåpningen og ca 10 cm framover. Da får vi et så stort hull at vi kan tre handa og armen inn får å trekke ut de indre organer. Vi tar først ut fordøyelseskanalen, det vil si tarm og magesekk. Dette gjemmes vekk så ikke hunden får tak i det, for eksempel kan det henges opp i et tre som mat for fugler, eller det kan legges under steiner på bakken. Så tar vi ut lever og nyrer. Dette gis til hunden. Så stikker vi hull på mellomgulvet med fingrene, og tar ut hjerte og lunger. Også dette gis til hunden. Ikke alle hunder eter hareveidet, men de fleste gjør det. Er det mistanke om at haren har sykdommer, lar vi være å gi noe til hunden. Da bør vi også bruke tynne plasthansker på hendene når vi veider ut så vi er sikre på at vi ikke smittes av mulige smittsomme sykdommer, for eksempel harepest.

Etter at haren er ferdig utveidet, er det vanlig å stikke inn noen små gran- eller eienerkvister i den tomme bukhulen for i spile den ut så det blir utlufting. Dette er meget vanlig, men det er stilt spørsmål om det er nødvendig.

Haren må så henge til mørning. Dette skjer best i temperatur på 2 – 8 grader. En tommelfingerregel er at haren bør henge i til sammen 40 døgngrader for å få riktig modning.

Etter modning må haren slaktes. Først flås skinnet av. Dette kan gjøres ved at haren henges opp etter hodet i ei snor. Det er en reinslig metode, da skrotten ikke tilsøles fra noe underlag.

Etter flåing må slaktet deles opp. Dette kan gjøres noe forskjellig, men det meste av oppdelingen er likt fra metode til metode. Frambeina (bogene) skjæres av. Bakbeina med lårene skilles fra resten av kroppen. Slagsidene skjæres vekk fra nakke og rygg. Resten deles gjerne i tre; nakke, rygg og bakstykke.

Hareslaktet pakkes godt inn, for eksempel i fryseposer. Det kan også vakumpakkes hvis man har en vakumpakker. Oppbevaringen skjer i fryseboks. På grunn av at harekjøttet er magert, kan det oppbevares i fryseboks i flere år uten at det forringes.

Harekjøttet innbyr til å brukes for å lage de lekreste måltider. Det finnes folk som sier at de ikke spiser hare. Dette skyldes i all hovedsak ikke smaken, men fordommer og gjerne knyttet til harens utseende. Hvis man generelt liker viltkjøtt, vil det være bortimot umulig å ikke like hare.

Før man starter selve tilberedningen av kjøttet, bør de sterkeste hinnene fjernes. Dette gir bedre kvalitet på det ferdige produktet. Det er viktigst å få fjernet de ytre hinnene på rygg og lår. Benytt en skarp kniv!

Haren kan tilberedes på mange forskjellige måter. Det vanligste er nok å steke den på tradisjonelt vis i stekeovn. Den kan også tilberedes i jerngryte. Kjøttet er også utmerket i gryteretter.

Harelårene er et utmerket utgangspunkt for salting og tørking. Da får man virkelig snacks som smaker utmerket sammen med egnet tilbehør. Det samme med gravet harekjøtt. Dette er også en delikatesse, gjerne for de ”store” anledninger. Før gravingen må kjøttet beines ut. Hele haren kan graves, men det enkleste er å benytte de største og mest kjøttfylte deler som lår og ryggstykker.

Det er nærmest bare manglende evne til kreativ matlaging som kan være begrensende for utnyttelsen av harekjøttet. Det er nok ikke så vanlig å ”slå seg løs” med kreative haremåltider, men du verden så godt det er når noen tar skrittet. En kan lage harerull, kjøttet kan males til farse som utgangspunkt for kjøttkaker og karbonader eller pateer, for å nevne noe.

Er man mer kreativ og tør å bruke den siden av seg, anbefales å gå inn i noe av den litteraturen som anbefales på side 39. Der finnes en rekke oppskrifter man kan forsøke seg på.

Foto : Morten Stensaker.

Haren

Systematikk og utbredelse

I den zoologiske systematikken har vi ordenen haredyr *(Lagomorpha)*, som utgjøres av to familier. Det er harefamilien *(Leporidae)* med 44 harearter og pipeharefamilien *(Ochtonidae)* med sine cirka 20 arter. Pipeharefamilien er ikke representert med arter i Norge. Artene i harefamilien kan deles i to hovedgrupper, harer og kaniner. Hareordenen skiller seg fra andre gnagere ved at de har to sett med fortenner. Det sitter to små stifttenner bak de store gnagertennene.

I Norge har vi to harearter. Det er vanlig hare, også kalt skogshare, og sørhare som også går under navnet felthare. Av sistnevnte finnes bare en sjelden forekomst av enkelte individer i de aller sørøstligste deler av landet (Halden-distriktet). I Norden er arten sterkt utbredt i kulturlandskapene i de sørligste deler av både Sverige og Finland, samt i Danmark.

Når vi snakker om harejakt i Norge, er det kun jakten på skogsharen vi tenker på. Denne er utbredt over hele landet, og finnes i to fargevarianter. Den vanligste blir hvit om vinteren, mens den andre som kalles blåhare eller jærhare, har en lys blå-grå vinterfarge. Den sistnevnte fargevarianten er mest utbredt på Jæren og de lavereliggende strøk av Sørlandet og Sør-vestlandet, men den kan også forekomme andre steder.

Biologi

En voksen hare veier mellom 2,5 og 4,5 kg i levendevekt. Hunnen (setta) veier som regel litt mer enn hannen (ramleren). Kroppslengden er 50 – 60 cm. Haren kjennetegnes i stor grad av sine lange og muskelsatte bakbein som gjør den i stand til å oppnå fart helt opp mot 60 – 70 km i timen over korte avstander. De store ørene indikerer at hørselen er godt utviklet. Dette er også erfaringene blant harejegerne. Det skal ikke mye lyd til for å støkke (skremme) haren for eksempel når den kommer i los.

Harens farge gjennom de ulike årstider gir den god kamuflasje i landskapet. Den grå-brune sommerpelsen går godt inn i de naturlige landskapsfargene, og gjør at haren ikke er så lett å få øye på, verken for folk eller rovdyr. Tilsvarende gjør den hvite vinterfargen det vanskelig å oppdage haren i et snødekt terreng. Fargeskiftene foregår på våren i april-mai og om høsten i oktober-november, litt varierende hvor i landet det er snakk om. Jo høyere til fjells og jo lengre mot nord i landet, desto lengre har haren sin hvite vinterdrakt. Settene skifter til sommerdrakt litt tidligere enn hannene om våren.

Dette ble utnyttet i gamle dager når jegerne jaktet på såkalt grohare om våren. Ved kun å skyte de hviteste harene, klarte jegerne i de fleste tilfeller å skyte hanner for å spare settene til årets produksjon av unger.

Det påstås også at hunnene og hannene skifter over til vinterpels litt ulikt om høsten, men dette er vanskeligere å registrere på grunn av årets unger. Seint fødte unger skifter fra sommer- til vinterdrakt seinere enn de voksne og de tidligst fødte ungene. Draktskiftene tar ofte 6 – 8 uker. Det er først og fremst lyset, det vil si daglengden, som styrer når draktskiftene skal skje.

Forplantning

Harens drektighetstid er cirka 50 dager, og det første kullet fødes de fleste steder i mai. Tidligst sør i landet og seinest nordpå. Settene får to eller tre kull i året. De som får sitt første kull tidlig i mai, eller så tidlig som i slutten av april, kan få tre kull. Det andre kommer da i juni og et tredje i august.

Det er de eldre settene som i størst grad får tre kull, mens ungsettene som ble født sommeren før, kommer noe seinere i brunst og får som regel bare to kull. Undersøkelser har vist at de aller fleste hunnene får kullet med juni-juli unger. Det er kjent at hareunger i noen tilfeller kan bli født nærmest når som helst gjennom året. Selv seinhøstes før jul og på nyåret er det felt setter med mjølk i pattene og som dermed har unger.

Det første kullet kalles skaraunger eller skarahopp. Juni-juli-ungene betegnes ofte som sommerunger, mens ettersommerungene gjerne kalles augustunger eller høstunger. Terminologien her varierer litt rundt om i landet.

Hvert kull med hareunger består av 2 – 5 unger, oftest 2 – 3. Det er kjent at vårens første

Foto : Arne Bakkestuen.

Foto : Sigmund Johansen.

kull vanligvis har færre unger enn sommer og seinsommerkullene. Settene er mest produktive i alderen 2 – 7 år. Unge og gamle setter får både færre kull og har i gjennomsnitt færre unger i hvert kull enn de som er i sin mest produktive alder.

Hareungene vokser meget raskt. Når jakta starter 10. september er det i mange tilfeller umulig å skille unger fra første kull og de voksne harene ut fra vekt. Allerede i september veier "skaraungene" like mye som de voksne.

Predasjon og sykdommer

Haren har mange fiender blant rovdyrene og rovfuglene. Predasjonen fra disse regnes som vesentlig med hensyn til svingningene i harebestanden. Mye tyder på at rødrevens predasjon er meget styrende for hvor stor harebestanden er.

Spesielt er det viktig hvor stort predasjontrykket er gjennom våren og sommeren på hareungene. Dette styrer i stor grad hvor stor høstbestand vi har å jakte på. At rødrevpredasjonen er sterkt styrende for harebestandens størrelse, fikk en sterke indikasjoner på da reveskabben førte til at rødrevbestanden var på et lavmål mange steder gjennom 1980-tallet. I den perioden vokste harebestanden til høyder vi må langt tilbake i tid for å finne maken til, det vil si tidlig på 1900-tallet.

Av andre rovdyr kan nevnes at gaupa er en meget effektiv harejeger. Det er også enkelte rovfuglarter som for eksempel hønsehauken.

Haren er også sterkt utsatt for sykdommer, spesielt når bestanden er stor. Da spres sykdommer lettere mellom individene. Det gjelder både parasitter og infeksjoner. Harepest er en kjent sykdom som i enkelte tilfeller nesten kan utradere harebestanden i enkelte områder. Slike epidemier kommer oftest etter at harebestanden har vært meget stor.

Harepest kan også smitte til mennesker. For eksempel kan dette skje når harejegere kommer i kontakt med blod og indre organer når haren

Foto : Sigmund Johansen.

veides ut etter at den er skutt. Mennesker som smittes av harepost kan bli alvorlig og langvarig syke, det finnes eksempler på at smitte har ført til sykehusopphold i flere uker. Infeksjonen behandles effektivt med antibiotika. Den syke merker raskt bedring, og de aller fleste blir helt friske. Behandlingen er enklest når diagnosen blir stilt tidlig, og behandling igangsatt raskt.

Bestandssvingninger og jaktuttak

Harebestandens størrelse kan variere mye fra sted til sted og over tid. De naturgitte forutsetningene varierer rundt om i landet. Der berggrunn og løsmasser gir grunnlag for frodig og næringsrik vegetasjon, er det ofte større tetthet av hare enn i mer karrige områder. Ofte er dette utslagsgivende for de lokale variasjonene i haretettheter.

I enkelte tilfeller på revefrie øyer er det registrert harebestander på opp til et par hundre harer per kvadratkilometer, men dette hører til sjeldenhetene. Oftest finnes det bare et fåtall harer, kanskje 1 – 5 på et slikt areal.

Ut fra den kunnskap vi har om haren og dens bestandssvingninger i dag, er det sannsynlig at predasjonstrykket og i noen tilfeller sykdommer er de viktigste årsakene til bestandstørrelsen og dens svingninger. Det er lite som tyder på at jaktuttaket betyr noe for bestandsstørrelsen.

Undersøkelser fra blant annet Sverige, tyder på at vi gjennom jakt kan ta ut noe mer enn halvparten av høstbestanden uten at det går ut over bestanden. Så sterke jakttrykk er det sjelden vi har og i hvert fall ikke over større områder. Det er sannsynlig at vi uten å redusere bestanden kan ta ut en større bestandsandel i år hvor ungeproduksjonen har vært vellykket, enn i år hvor færre unger lever opp gjennom sommeren og høsten.

Harejaktas historie

Det finnes skriftlig dokumentasjon og beskrivelser av harejakt med drivende hund slik vi kjenner den, tilbake til 1600-tallet. Kanskje var det harehunder i landet også før den tid, men det syttende århundret regnes som starten for denne jaktformen i Norge. Det var tyske offiserer og industrifolk som bragte med seg drivende hunder fra Tyskland. Dette skjedde i forbindelse med oppbyggingen av den norske hæren under første halvdel av 1600-tallet, samt etableringen av bergverksindustrien.

De jakttradisjoner og hunder disse tyskerne hadde med seg, fikk naturlig nok raskt fotfeste i de deler av landet disse folkene slo seg ned. Hvor sterkt fotfeste denne jaktformen fikk blant folk flest gjennom 1600- og 1700-tallene, har vi ingen god dokumentasjon på. Antakelig var denne kontinentale jaktformen de første par hundre årene først og fremst selskapelige foretak og forlystelse for de øvre lag i befolkningen. Vi vet at personer i viktige samfunnsposisjoner var utøvere av jaktformen.

Det er også beskrivelser av at harejakt med hunder skjedde som store selskapsjakter med mange både hunder og jegere engasjert. Det finnes for eksempel gode beskrivelser av Fladebyjagterne i Enebakk, Akershus. Disse foregikk fra år 1750 og mange år framover. Dette var store overklassearrangementer hvor jegerne benyttet uniformer og jakthorn og det var knyttet store selskapeligheter til disse jaktene.

Gjennom 1800-tallet utviklet harejakta med drivende hunder seg til å bli en jaktform for større lag av befolkningen. Spesielle hunderaser ble avlet fram og antall harejegere økte. Jaktformen utviklet seg til å bli den dominere i landet.

Ved inngangen til 1900-tallet ble harejakt med drivende hunder definert til å være Norges nasjonaljakt. I perioden 1820 – 1900 hadde harejakta sin største utbredelse med stor folkelig deltakelse.

Gjennom 1900-tallet har jaktformen gått noe tilbake sett i forhold til den plass den hadde i samfunnet før den tid. Som jaktform fikk harejakta konkurranse av andre jaktformer som stadig fikk økende tilslutning. Fuglejakta med stående fuglehunder fikk sitt inntog og ble raskt populær. Elgjakta økte som følge av at elgbestanden vokste. Etter hvert ble det også mer fart i økningen av rådyrbestanden, noe som tiltrakk seg jegerinteressene i siste del av 1900-tallet.

Etter hvert som disse ”nye” jaktformene utviklet seg gjennom de siste 100 årene, overtok deler av disse noe av den sterke plassen harejakta tidligere hadde i samfunnet. Ikke minst i de øvre sosiale lag.

I dag er harejakta en jaktform først og fremst for allmennheten. Samfunnstoppene jakter heller rype med stående fuglehunder, og de deltar i elgjakta eller villreinjakta.

Rundt 1980 kom reveskabben inn i Norge. Dette medførte en tilbakegang i revebestanden og mange steder en markert økning i harebestanden, med en topp på slutten av 1980-tallet. Enkelte steder skjedde det bortimot en tidobling av den årlige avskytingen av hare i denne perioden. Den store harebestanden medførte også at det ble flere harejegere.

Da harebestanden gradvis avtok igjen gjennom 1990-tallet etter hvert som rødreven kom tilbake, ble det også et frafall fra mange av ”de nye” harejegerne. Det var ikke lenger like spennende å være med på harejakt, og en sto igjen med det vi kan kalle ”grunnfjellet” av harejegerne. Mange av disse har harejakt med hund nærmest som en lidenskap og kan ikke tenke seg et liv uten denne jakta.

Foto : Arkiv.

Harejakta i dag

Harejakta med drivende hunder foregår i prinsippet på samme måten i dag som den har gjort gjennom flere hundre år. Hundens oppgaver er de samme og forandrer seg ikke. Så selv om jegernes aktiviteter rundt jakta utvikler seg noe, så ligger selve jaktformen fast. Det vi tidligere så av større selskapsjakter med tilhørende selskapeligheter, er blitt borte og finnes ikke lenger. Likevel har jaktformen beholdt sine sosiale aspekter. Fortsatt foregår harejakta i stor grad som lagsjakt, hvor flere jaktkamerater jakter sammen og hvor den sosiale delen betyr mye.

Harejakt med drivende hunder er fortsatt en av de større jaktformene i Norge, blant annet målt i antall jegere som deltar. Rigtignok har antallet sannsynligvis gått noe tilbake gjennom de seinere årene. Tilbakegangen kan også sees i de årlige registreringstallene av harehunder hos Norsk Kennel Klub.

Det er nå 15.000 – 20.000 jegere som årlig jakter hare med drivende hunder. Det registreres hvert år nærmere 1.000 valper innenfor harehundrasene. Ut fra det har vi i underkant av 10.000 harehunder i landet. Figurene lenger bak viser hvordan registreringstallene har utviklet seg den siste tiden.

Fram til cirka 1970-tallet var det en sterk dominans av de norske rasene av harehunder; dunker, hygen og haldenstøver. Tidligere var spesielt dunker og hygen de ”store” rasene blant norske harejegere. Haldenstøveren har aldri vært tallrik. Dunkeren har alltid vært i flertall av disse rasene.

De utenlandske rasene som har etablert seg sterkest blant norske harejegere, er finsk støver, hamiltonstøver (svensk) og drever (svensk). Sistnevnte først og fremst fordi den er en såkalt kombinasjonshund som i stor grad også benyttes til jakt på andre viltarter, mest rådyr.

Avskytingen av hare har variert mye gjennom tidene. Dette skyldes både variasjoner i harebestanden og jaktforholdene gjennom høstperioden (jakttida). Sistnevnte påvirker i stor grad korttidssvingene fra år til år. I år med tidlig snøfall og vinter, blir det som regel vanskelig jaktføre og avskytingen reduseres.

Den geografiske utbredelsen av harejakta med hund i dag er omtrent som den alltid har vært. Østlandet, deler av Sørlandet og Trøndelag er de ”store” harejaktdistriktene. Dette er ikke minst styrt av hvilke landskaps-, terreng- og vegetasjonstyper denne jaktformen egner seg

Foto : Størdal.

best i. Nå i de aller siste årene har vi sett at harejakt med hund er i ferd med å etablere seg i et miljø også i Troms. Tidligere var det kun et fåtall harejegere med hund bosatt nord for Saltfjellet i Nordland.

Gjennom de 10 siste årene er det årlig i gjennomsnitt felt cirka 30.000 harer, med en synkende tendens i perioden. Det er en kjensgjerning at mange harer skytes av andre jegere enn de virkelige harejegerne. Ikke minst gjelder dette fuglejegere som er på støkkjakt.

Gjennomsnittsvekta for en slaktet hare er cirka 1,7 kilo. Det vil si at vi de siste ti årene har høstet inn cirka 50.000 kilo harekjøtt årlig. 50 tonn med delikatessemat til glede og nytte både for harejegere og andre viltelskere.

Harehundrasene

Harehundrasene hører til det som heter gruppe 6 i FCI, den internasjonale kynologiske organisasjonen som Norge og NKK er tilsluttet, og er det som beskrives som "løs på drevet halsende hunder". Disse deles inn i to kategorier; langbeinte og kortbeinte. Et utvalg av alle de rasene som hører til gruppe 6 sorterer inn under Norske Harehundklubbers Forbund (NHKF). Beskrivelsene på de neste sidene gjelder disse rasene.

Det er 11 raser her i landet av de langbeinte harehundrasene i 2010. Det er de norske rasene dunker, hygen og haldenstøver. Fra det øvrige Norden har vi fra Finland: Finsk støver. Fra Sverige kommer rasene hamiltonstøver, schillerstøver og smålandsstøver. Av kontinentale raser har vi fra Sveits: Schweizerstøver og luzernerstøver. Istarski og russisk støver (russkaja gontjaja), er kommet til i de senere år. Denne rasen blir mye brukt på rovdyr.

Av de kortbeinte harehundene er det to raser: beagle og drever. Disse er mye brukt som kombinasjonshunder, det vil si at de brukes også til rådyrjakt, noe lovverket gir adgang til. De kan også brukes til å jage hjort.

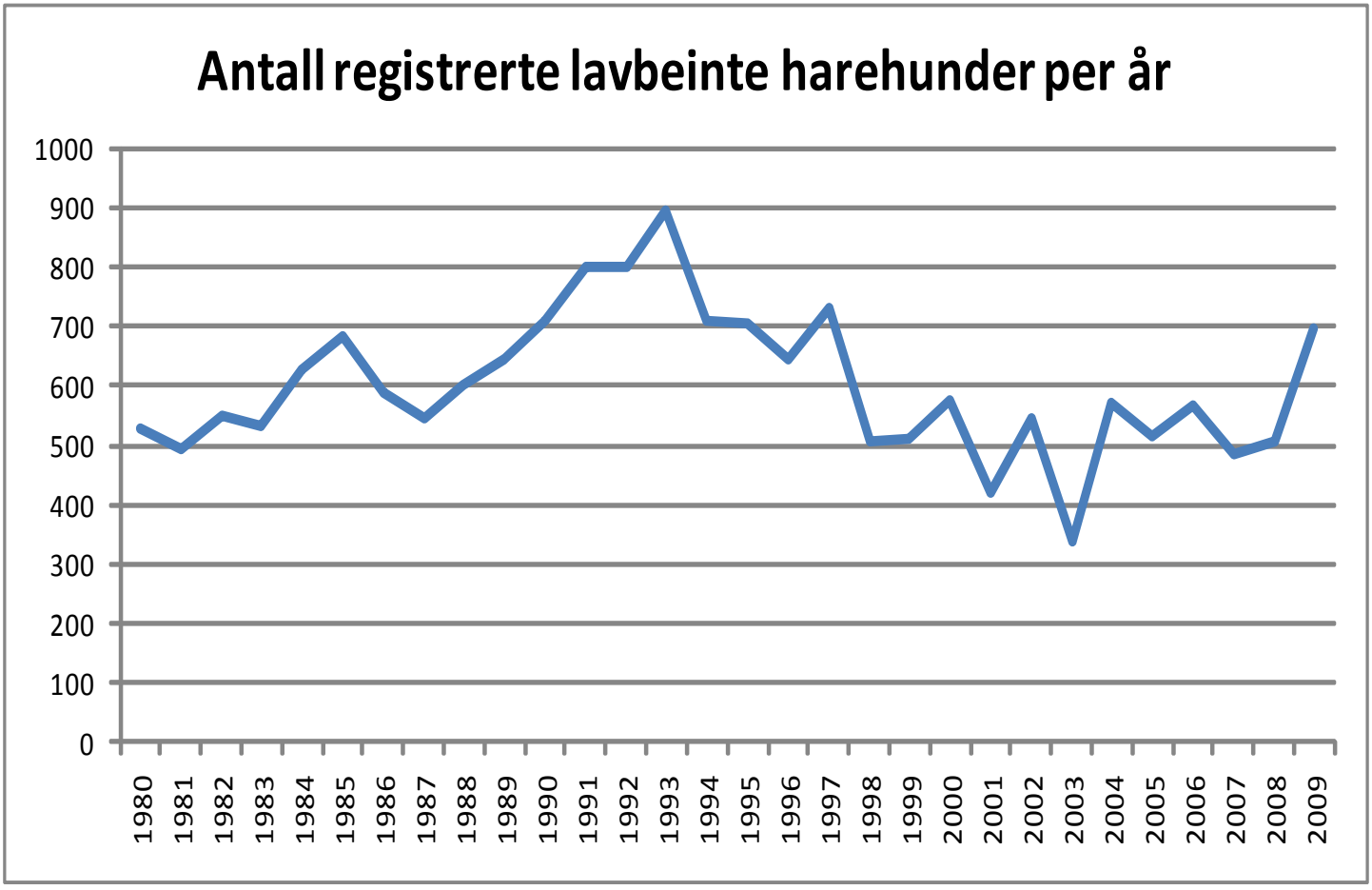

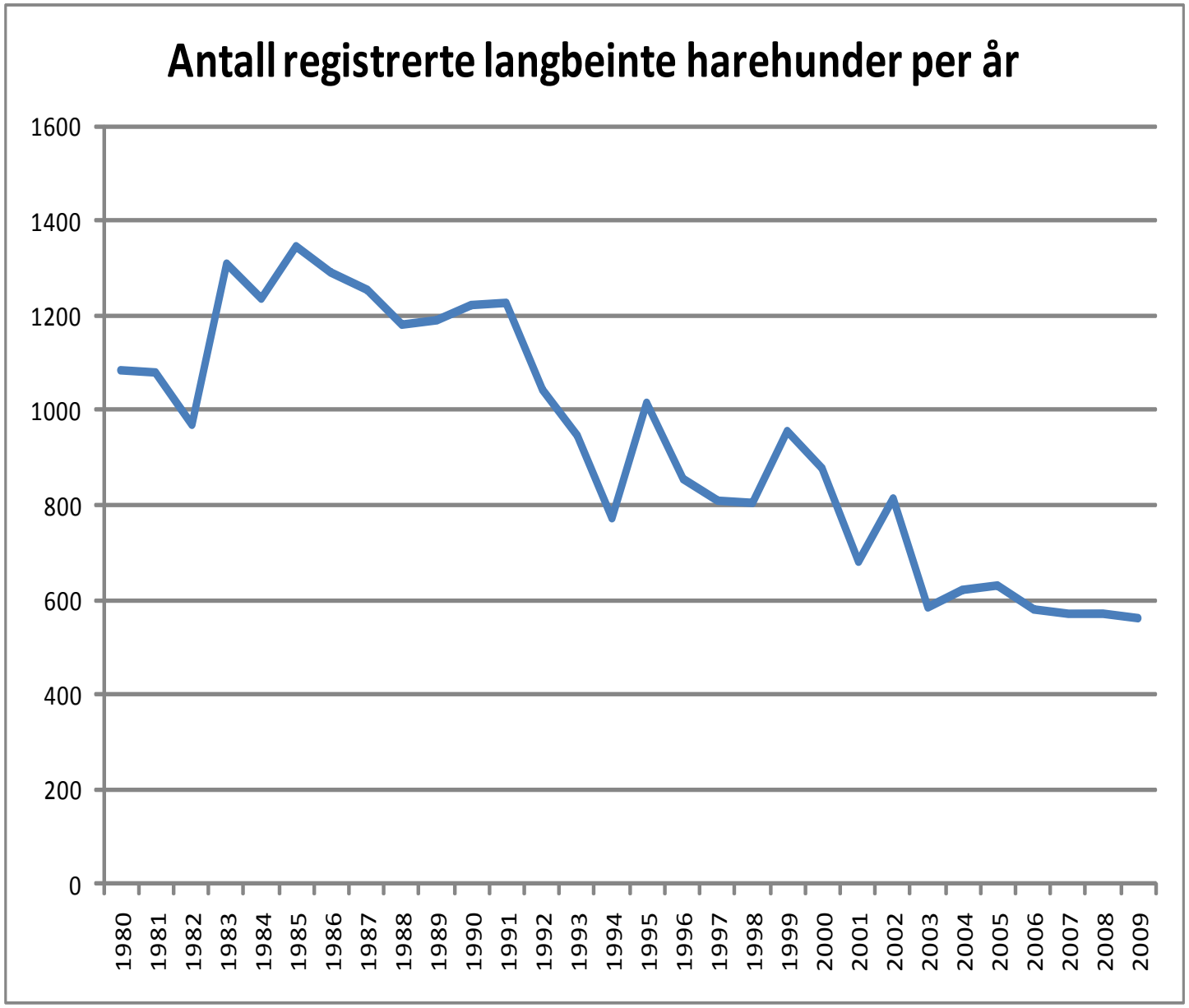

Foto : Carl Johan Rimstad.

Dunker

Dunker er vår største nasjonale harehundrase. Rasen ble offisielt definert av Specialklub for Norske Harehunde i 1902, samme året som klubben ble stiftet. Det sto da dårlig til med norske harehunder og stifterne av klubben hadde satt seg fore å komme i gang med rasjonell avl og oppdrett. De bestemte seg for at harehundene som fantes i landet måtte deles i to raser; dunker og hygen.

Dunkerhundene ble oppkalt etter kaptein Wilhelm Dunker som startet med en form for raseavl i 1820-årene. Disse hundene hadde gjerne droplete farge og det som kalles glassøyne (meget lys blåfarge), noe som selv i dag går igjen hos dunker. Dunkeren stambokføres med to fargevarianter; svart/blakk og droplet.

Rasen har helt siden rasedannelsen vært den største norske harehundrasen, og hadde i sine velmaktsdager midt i forrige århundre, 700-800 registreringer årlig. I 10-15 år etter krigen var dunkerrasen omtrent like stor som de andre harehundrasene til sammen, og på en utstilling i 1947 ble det stilt 200 dunkere alene. Fra slutten av 1960-årene og framover gikk registreringstallene nedover. Økt konkurranse fra utenlandske raser samtidig med uheldige effekter av ensidig avl, bidro til dette. Det fremkom etter hvert sykdomstegn.

Det ble i 1989 igangsatt et krysningsprosjekt som har bidratt til å få friskere hunder med større genetisk variasjon. Rasen har siden hevdet seg bedre og bedre i konkurransen med de øvrige rasene. Et systematisk og hardt arbeid fra rasens ansvarlige har bidratt til dette.

Særpreg for dunker

Dunkeren er en forholdsvis lavstilt og kraftig, rektangulær hund av middels størrelse. Den har et langstrakt hode med et dypt snuteparti som har skvær avslutning. Øynene er store og uttrykksfulle, mørke og med en sort rand som avtegner øyets linjer mot den blakke pelsen - "dunkerblikket". Den sorte randen er også typisk for glassøyde hunder. Snuten er helt sort selv om hunden ellers er lys. Ørene er lavt ansatt og ligger inntil kinnene. Dunkeren har lang hals, sterk rygg, kraftig lend og langt kryss. Kroppen har tilstrekklig tyngde, og bena har relativ grov benstamme med god vinkling og faste runde poter. En godt bygd dunker bærer hodet og halsen lavt under bevegelse.

Jaktlig kjennetegnes dunkeren av å være hardfør med god jaktlyst. Den har radig losføring og har målbruk med tydelig nyansering. Samtidig som den er påholden i tap. De beste hundene har klangfullt mål, gjerne flertonig. Dunkeren kjennetegnes også for sitt stødige gemytt. Den er som regel fredfull og godlynt.

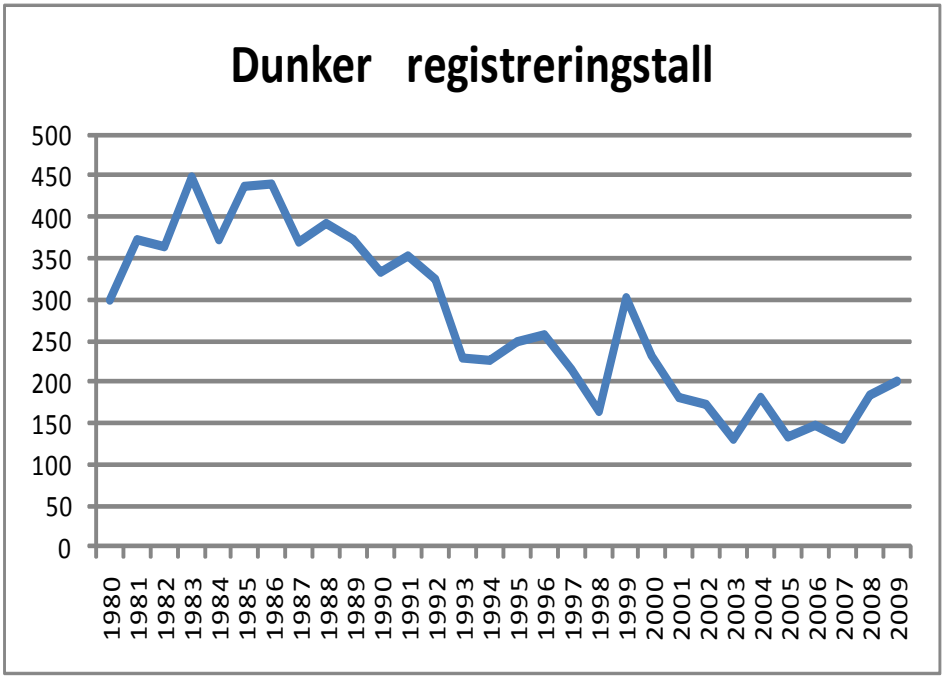

Foto : Sigmund Johansen.

Foto : Sigmund Johansen.

Foto : Vibeke Brath.

Hygenhund

Hygenhund, eller hygen som den populært kalles, ble som rase definert samtidig med dunker i 1902. Hygenrasen fikk sitt navn fra prokurator Hans Fredrik Hygen. Hygen var av de aller første som drev rasemessig oppdrett her i landet, allerede fra 1830 årene. Hygens avl befestet etter hvert en noe spedlemmet hund med røde og hvite farger. Sort og brunt forekom da som nå i de fleste kull.

Hygen har aldri vært noen tallrik rase, og 1985 var siste året med over 100 registreringer. Med en liten avlsbase er man spesielt utsatt for innavl og arvbare defekter. Med bakgrunn i dette ble det allerede i 1976 krysset inn annen rase. Denne paringen med en dunkerhannhund ble vellykket, med blant annet økt fruktbarhet som resultat. En norgesmester ble det også ut av dette.

Det har siden vært nødvendig med nye innkrysninger, senest i 2006. Rasene dunker, finsk støver og hamiltonstøver har vært brukt. Dette har ført til en noe mer rektangulær hund med et noe lengre hode enn tidligere.

Særpreg for hygenhund

Hygen skulle tidligere ha en så kort kropp som mulig og allikevel være rektangulær. Dette ble endret i 1993, slik at hygen nå skal være mer langstrakt i kroppen enn tidligere. Hygen har allikevel forholdsvis kort kropp sammenlignet med andre sammenlignbare harehundraser. Hodet skal være noe kileformet med heller kort en lang snute, og ørene skal rekke til midt på neseryggen.

Når det gjelder farger, er nær sagt alle varianter tillatt, men den gulrøde og rødbrune fargen sammen med hvitt er dominerende. Hunder med sort hovedfarge med brunt og hvitt er også vanlig.

Helhetsinntrykket skal være en middels stor, tettbygget og rektangulær hund med sterk overlinje.

Jaktlig kjennetegnes hygen av å føre radige loser med god sporforfølgingsevne, og den kjennetegnes av målet. Målet er spesielt med en lys klang.

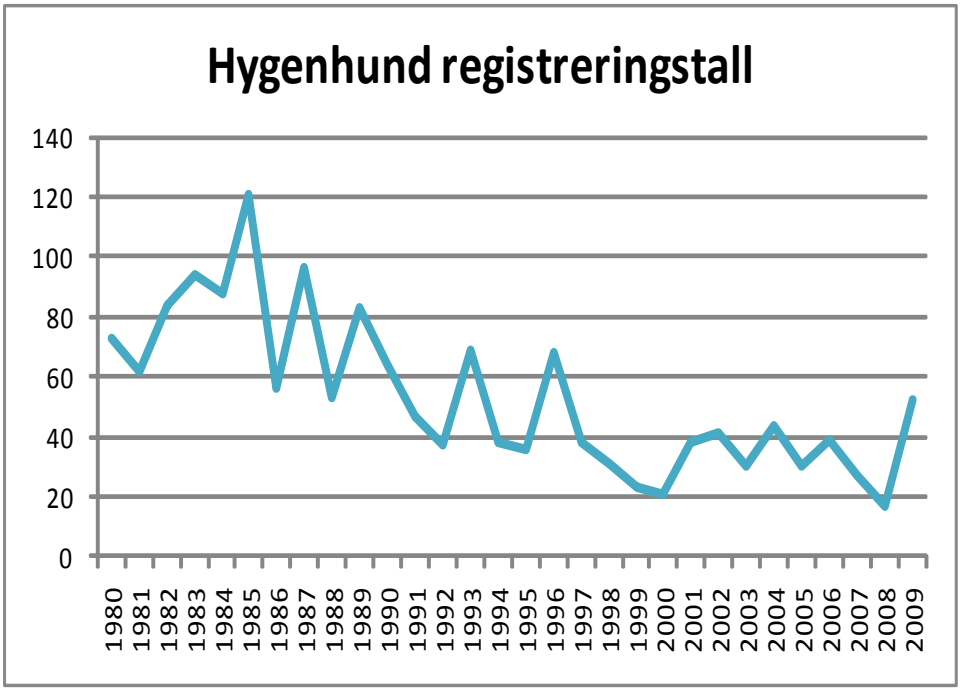

Haldenstøver

Foto : Vibeke Brath.

Haldenstøveren er som offisiell rase den yngste av de norske harehundrasene ettersom den fikk sin endelige standard så seint som i 1952. Hundetypen er imidlertid mye eldre enn dette, da disse hundene kan spores tilbake til midten av 1800-tallet i Haldendistriktet.

Navnet haldenstøver kom i bruk på 1900-tallet, og rasen gikk tidligere under betegnelsen bisseberghund eller ankerstøver. Opprinnelsen antas å være at hunder, særlig fra Haldenområdet, ble paret med engelske raser. I første rekke med engelsk foxhund og antagelig harrier og beagle. Haldenstøveren minner da også mye om en lettbygget foxhund.

Haldenstøveren har sine trofaste tilhengere, og det fødes 10 – 30 hunder pr år. Også haldenstøveren har vært avhengig av innkrysning, og det har blitt fem krysningskull med finsk støver og hamiltonstøver.

Foto : Vibeke Brath.

Særpreg for haldenstøver

Haldenstøveren skal fremstå som en rektangulær, stolt og kraftig hund. Den skal ikke virke tung. Den skal ha godt utviklet muskulatur og kraftig benstamme. Den skal være tillitsfull og rolig og opptre uanfektet i de fleste situasjoner.

Haldenstøveren skal være hvit med sorte flekker, tanfargede tegninger på hodet og på beina, og noen ganger i overgangen mellom sort og hvitt.

Haldenstøveren har, til tross for sitt begrensede avlsgrunnlag, vært forskånet for kjente, arvelige defekter og sykdommer i særlig grad. Rasen er kjent som gode robuste jakthunder som hevder seg meget godt i konkurranse med de andre rasene.

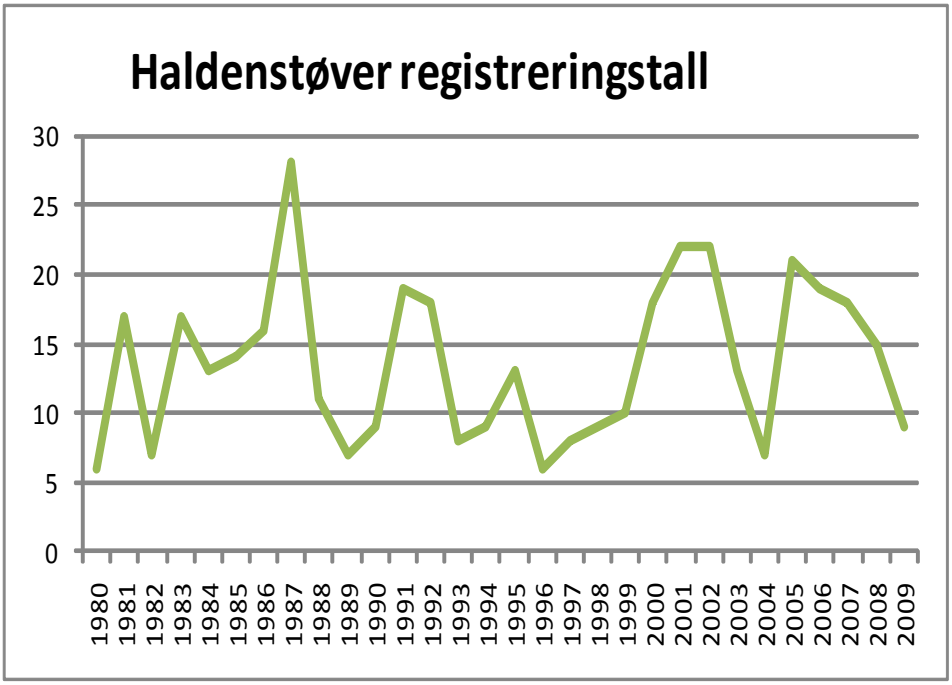

De øvrige langbeinte rasene

Den antallsmessig største av de utenlandske rasene her i landet er utvilsomt **finsk støver.** Den har som navnet tilsier sitt opphav i Finland. Finskstøveren skal være rektangulær og massiv, uten å virke tung. Fargen skal være trefarget sort, brun og hvit. Sort mantel over rygg. Jaktmessig hevder rasen seg meget godt. Den fører gjerne lange losrepriser og mange har godt, flertonig mål. Finskstøveren har en periode vært den mest populære langbeinte harehundrasen i Norge.

Fra Sverige kommer tre raser, og den største av disse er **hamiltonstøveren**. Rasen het opprinnelig svensk støver, men fikk i 1921 navnet sitt etter en av rasens fremste foregangsmenn og oppdrettere, greve Adolf Patrik Hamilton. Hamiltonstøveren er i farger mye lik finsk støver; sort, brun og hvit. I forhold til finsk støver skal hamiltonstøveren ha et noe kraftigere hode, den kan være litt høyere og kortere men skal allikevel være rektangulær og ikke helt kvadratisk i kroppsformen. Hamiltonstøveren jager ofte forholdsvis radig og det er ikke uvanlig at de er vinddrivere (åpenværsjagere med høyt hode). Den har også vanligvis godt mål hvor mange er flertonige. Rasen blir også brukt til jakt på rev og gaupe.

Schillerstøveren fikk sitt navn etter bonde Per Schiller i 1907. Den er en noe lettere og mer rektangulær hund. Den skal fremstå kraftfull med gode vinkler. Fargen skal være varm rødgul, med tydelig avgrenset svart mantel. En smal hvit stripe i brystet samt noe hvitt på labbene tillates. Mange anser schillerstøveren som den beste revehunden med sin spornøye jagemåte (markdriver). Målet skal være kraftfullt og godt hørbart.

Smålandsstøveren har sitt utspring fra almuejegerne som skulle ha en hund som kunne alt; stille elg, jage hare/rev og markere oter, ekorn og skogsfugl. Den skulle også kunne apportere. Rasen ble anerkjent i 1921. Fargen skal være svart med gule ildflekker over øynene. Den skal ha tydelig avgrensede mørke, rødgule symmetriske tegninger. Liten hvit stripe i bryst og noe hvitt på labbene godtas. Kroppen skal være kraftfull og virke kvadratisk, men ikke tung. Hunden skal ikke være stor. Medfødt stubbsvans (korthale) forekommer hos noen individer.

De sveitsiske rasene består av **schweitzerstøver, luzernestøver, bernerstøver og jurastøver.** De to førstnevnte finnes her i Norge per 2010. Disse ble importert hit allerede først på 1900-tallet. Antallet økte med flere importer og økt oppdrett fra midten av 1900 tallet. Luzernestøver og schweitzerstøver har samme rasestandard, det er kun fargen som skiller. Luzernestøveren er "blå" (en blanding av hvite og sorte hår), sterkt spettet med sorte flekker eller sort sadel. Lyse til mørke tantegninger over øyne, på kinn, rundt anus og på beina. Schweitzerstøveren er hvit med orange sadel, det hvite noen ganger med orange spetter. Kroppsbygningen skal være harmonisk med et tørt hode med lang nese og lange ører. De sveitsiske rasene er kjent for et godt hørbart mål og de er gjerne saktejagende markdrivere.

Istarski støver kommer fra Kroatia. Den fins i to varianter, korthåret og strihåret, og er snøhvit med oransjegule flekker. Et lite antall istarski støvere har blitt registrert i Norge etter den første registreringen i 1987.

Den russiske støveren, **russkaja gontjaja,** er kommet til Norge de senere årene med importer fra det øvrige Norden og fra Russland. Dette er en stor hund med forholdsvis lang og gylden/gul pels. Den blir mye brukt på rovdyr som rev og gaupe. Noen er også premiert på harehundprøver.

FINSK STØVER. Foto : Steinar Moen.

LUZERNSTØVER. Foto : Arkiv.

SCHWEIZERSTØVER. Foto : Steinar Moen.

De kortbeinte rasene

Dette er gjerne kombinasjonshunder som også kan brukes på rådyr og hjort. Med bakgrunn i dette og med økt rådyrbestand, har de blitt populære.

Dreveren er en svensk rase som kan ha flere fargevarianter, hvorav den røde er mest vanlig.

Beagle er noe høyere. Den kommer opprinnelig fra England, men er vanlig nær sagt over store deler av kontinentet, samt USA. Da som utstillingshund (såkalt showbeagle). En del beagler er harespesialister og jager ikke rådyr.

DREVER. Foto : Lillemor Bôôs.

BEAGLE. Foto : Lillemor Bôôs.

Lover og regler

Som hundeeier må vi være kjent med flere bestemmelser om hund. Det gjelder flere lover og kommunale forskrifter om hunder og hundehold og det kan gjelde bestemmelser som er fastsatt av den som disponerer jaktretten i et område.

Viktig er å kjenne til båndtvangsbestemmelsene. I hele landet er det båndtvang fra og med 1. april til og med 20. august. Den enkelte kommune kan gi forskrift som utvider båndtvangsperioden utover ettersommeren og høsten (gjerne da av hensyn til beitedyr i utmark), men da med unntak for blant annet jakthunder som følges på lovlig måte etter 20. august. Sjekk med kommunen der du bor for mer informasjon.

Hvis det kommer store snømengder som gjør forholdene unormalt vanskelig for viltet (i praksis for rådyr og elg), kan kommunene vedta ekstraordinær båndtvang. Her er det ikke noe unntak for jakthunder.

Ellers er det slik at en må ha grunneierens tillatelse både for trening av jakthunder og for bruk av jakthund under jakt.

I tillegg til **Hundeloven** som regulerer hvordan hundeholdet skal utøves av den enkelte, samt båndtvang, bør man som hundeeiere kjenne til følgende lover:

Dyrevelferdsloven – regulerer hundens velferd i hverdagen.

Borettslagsloven – regulerer hundehold i borettslag

Kjøpsloven – gjelder for kjøp og salg av hund (i lovens forstand er en hund en "ting")

Lov om dyrehelsepersonell – regulerer kommunenes ansvar for tilfredsstillende tilgang på tjenester fra dyrehelsepersonell.

Viltloven - regulerer hvordan viltet og viltets leveområder skal forvaltes

Alt lovverk finnes i oppdatert vesjon på www.lovdata.no.

Jaktprøve- og utstillingsreglene finnes på www.nkk.no.

NKK har også utarbeidet *"Etiske retningslinjer for hold av hund"*, samt *"NKKs avlsstrategi og etiske grunnregler"* som gjelder for alle som er tilknyttet NKK via sin rase- eller lokalklubb.

Nyttig å vite

Norges Jeger- og Fiskerforbund

Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) er den eneste landsdekkende interesseorganisasjonen for jegere og fiskere. I 2010 hadde forbundet 123.000 medlemmer fordelt på 576 lokalforeninger. Det er fylkeslag med egne kontorer i alle landets 19 fylker, bemannet med blant andre fylkessekretærer på heltid. NJFF sentralt har sine administrasjonskontorer på Hvalstad i Asker. Der arbeider det ca 35 personer og forbundet har fagpersonell på alle viktige interesseområder for jakt og fiske. NJFF har en avtale med Norsk Kennel Klub som regulerer viktige samarbeidsforhold.

Informasjon om NJFF finner du på www.njff.no

Norsk Kennel Klub

HUNDEEIERNES ORGANISASJON

Norsk Kennel Klub (NKK) er en organisasjon som samler de aller fleste hundeklubber i Norge. NKK ble stiftet den 24. januar 1898 og er en ideell organisasjon for det organiserte Hunde-Norge. NKK har til sammen ca. 85.000 medlemskap og består av 220 medlemsklubber og 13 regionavdelinger.

De fleste raser eller rasegrupper har egne klubber som arbeider med og skaper aktiviteter for sine respektive raser. Dessuten omfatter NKK en rekke lokale hundeklubber som driver hundeaktiviteter der folk bor.

NKK arbeider for hund og hundeeiere under mottoet: Hund til nytte og glede.

Informasjon om NKK og oversikt over alle klubber finner du på www.nkk.no

Norske Harehundklubbers Forbund

Norske Harehundklubbers Forbund (NHKF) er den nasjonale overbygningen for de regionale harehundklubbene. Forbundet med sine 18 harehundklubber er en del av NKK-systemet. Klubbene arbeider mest med å arrangere utstillinger og jaktprøver for harehundene.

Et av de viktigste fagområder som NHKF er engasjert i, er rasenes avlsarbeid. Hovedmålet for dette er å drive en best mulig avl slik at vi også i framtida har friske og gode jakthunder innenfor de vedtatte rasestandardene. Det er valgt avlsråd for alle harehundraser.

I 2010 hadde harehundorganisasjonen ca 3.000 medlemmer fordelt på følgende klubber:

Aust-Agder Harehundklubb
Buskerud Harehundklubb
Gudbrandsdal Harehundklubb
Hadeland Harehundklubb
Hedmark Harehundklubb
Namdal Harehundklubb
Nord-Trøndelag Harehundklubb
Norsk Harehundklubb
Nord-Norge Harehundklubb
Romerike Harehundklubb
Sørlandet Harehundklubb
Telemark Harehundklubb
Trøndelag Harehundklubb
Vestfold Harehundklubb
Vestlandet Harehundklubb
Vest-Oppland Harehundklubb
Østfold Harehundklubb
Østerdalen Harehundklubb

For de antallsmessig største harehundrasene finnes det også egne raseringer. Disse arbeider spesielt for de respektive raseinteressene. I 2010 var det 11 raseringer:

Beagleringen Norge
Dunkerringen
Finskstøverforeningen Norge
Haldenstøverklubben
Hamiltonringen
Hygenringen
Luzernerringen
Norsk Dreverring
Norsk Schillerstøverklubb
Schweizer´n
Smålandstøverforeningen

I tilknytning til rasenes avlsråd og/eller raseringene er det personer som tar seg av valpeformidling. Disse har til en hver tid god oversikt over nesten alle valpekull som er planlagt og hvor det finnes ledige valper. For nye harejegere som ønsker å skaffe seg valp, vil valpeformidlerne være egnede personer å kontakte for å få oversikt over hvilke muligheter som finnes.

Litteratur

Følgende bøker og andre publikasjoner kan være aktuelle for videre fordypning for den som ønsker å lære seg mer om harejakt med hund, eller ønsker å få mer kunnskap om harehundene.

Harejakt. Olav Haga. H. Aschehoug & Co 1995. 243 s.

Hare og harejakt. Johan Christian Frøstrup. N. W. Damm & Søn AS – Teknologisk Forlag 1996. 120 s.

Harer og harejakt. Jon Barikmo og Hans Christian Pedersen. Gyldendal Norsk Forlag ASA 1997. 256 s.

Jakten med fugle- og harehunder. Gunnar B. Sandved. Jegerens Verden 1986. 175 s.

Jakt, fiske og friluftsliv i Norge. Bind 1 – lavland. Ole Kirkemo hovedredaktør. Kunnskapsforlaget 2003. Kap. Harejakt s 254 – 269.

Når harelosen klinger. Egil Gjedtjernet. AS Landbruksforlaget 1992.138 s.

Foto : John Anders Nesbakken.

Foto : Sigmund Johansen.